

JUGOSLOVANSKA LJUDSKA ARMADA – PAPIRNATI TIGER ALI DEJANSKA VOJAŠKA MOČ?

THE YUGOSLAV PEOPLE'S ARMY – A PAPER TIGER OR A TRUE MILITARY POWER?

ZVEZDAN

MARKOVIĆ

Major mag. Zvezdan Marković je vodja skupine za muzeologijo Vojaškega muzeja Slovenske vojske. Raziskovalno se ukvarja s proučevanjem vojne v Sloveniji leta 1991, vojske Kraljevine Jugoslavije ter Jugoslovanske ljudske armade.

Ključne besede

Jugoslovanska ljudska armada (JLA), Teritorialna obramba (TO), Socialistična federativna republika Jugoslavija (SFRJ), Zveza komunistov Jugoslavije (ZKJ), predsedstvo SFRJ, armada, bojišče, bojevališče, vojskovališče, splošni ljudski odpor in družbena samozaščita.

Key words

Yugoslav People's Army (YPA), Territorial Defence (TD), Socialist Federal Republic of Yugoslavia (SFRY), League of Communists of Yugoslavia (LCY), Presidency of the SFRY, army, battlefield, battle area, theatre of operation, general people's resistance and social self-protection.

Povzetek

Članek se osredotoča na Jugoslovansko ljudsko armado, ki je nastala po drugi svetovni vojni iz oboroženega krila odporiškega gibanja. Poslanstvo oziroma temeljna funkcija JLA je bila obramba države, vendar je bila tudi glavni podpornik jugoslovanskega režima. Nacionalna zastopanost častniškega kadra v JLA je bila izrazito v korist Srbom, medtem ko so največji primankljaj opazili Hrvatje. Predsedstvo SFRJ je imelo pristojnost poveljevanja JLA, Teritorialna obramba (TO) pa je bila do prehoda JLA na novo bojevališčno organizacijo v pristojnosti republiških vodstev. Z reorganizacijo JLA se je zamenjala tudi njena vojaška strategija. Dogmatska in nefleksibilna ni bila pripravljena sprejeti demokratizacije, ki sta jo zahtevali Slovenija in Hrvaška, temveč se je zblížala s srbskim političnim vodstvom in zagovarjala centralizem, hkrati pa je gojila mit o svoji moči.

Abstract

The paper focuses on the Yugoslav People's Army formed out of the armed resistance movement after World War II. Its core function and mission was to defend the state, but the army was also the main supporter of the Yugoslav regime. The national representation of officers in the YPA was strongly in favour of the Serbs, while Croats were the least represented. The Presidency of the SFRY had command over the YPA, while the Territorial Defence (TD) was under the leadership of individual republics up until the YPA transitioned to a new form of battle areas organization. The reorganization of the YPA introduced a new military strategy. However, the dogmatic and inflexible YPA refused to accept democratization demanded by Slovenia and Croatia, but rather joined forces with the Serbian political leadership, and continue to defend centralization and nurture the myth of its power.

Uvod

JLA je nastala po drugi svetovni vojni iz oboroženega krila odporniškega gibanja pod vodstvom Komunistične partije Jugoslavije, v povojnem obdobju pa se je razvila v oboroženo silo, katere osnovna značilnost je bila komunistična indoktriniranost njenega vodstva in celotne sestave. Poleg osnovne funkcije obrambe države pred zunanjo agresijo je bila JLA glavni podpornik režima. V tem smislu ni bila uporabljena samo za neposredno represijo, temveč je imela tudi številne institucije in funkcije. Narodnostna struktura aktivnih vojaških oseb v JLA je bila sredi osemdesetih let 20. stoletja v izrazito korist Srbov in Črnogorcev, primankljaj v nacionalni zastopanosti častniškega kadra pa je bil prisoten pri Hrvatih, Muslimanih in Slovencih. JLA je nadzorovala mogočen vojaškoindustrijski kompleks, letno pa je bilo za potrebe JLA namenjenih okoli 70 % sredstev zveznega proračuna. Mirnodobna JLA je v začetku devetdesetih štela 275.341 ljudi, ob vojnem stanju pa bi to število naraslo na 1.058.378 ljudi. Po številu orožja je spadala na tretje ali četrto mesto med vzhodnoevropskimi vojskami, konceptualno, doktrinarno in po opremljenosti pa je bila popolnoma zastarela. Po ustavi iz leta 1974 so bile oborožene sile SFRJ sestavljene iz dveh komponent: JLA, njena strateška uporaba je bila po Titovi smrti v pristojnosti predsedstva SFRJ, in TO, njeno usposabljanje in vodenje sta bila v pristojnosti republiških vodstev in vodstev avtonomnih pokrajin. Konec leta 1988 je JLA prešla na novo bojevališčno organizacijo, ki je nadomestila dotedanja armadna poveljstva, s čimer je JLA želela doseči enotnost celotnega območja Jugoslavije kot vojskovališča. Poveljevanje vsem enotam JLA in TO na bojevališču je bilo preneseno na poveljstva bojevališč, s čimer so republike izgubile svojo pristojnost nad TO, ki jim je bila zajamčena z ustavo. V novo organizacijo je JLA stopila tudi z novo vojaško strategijo, v kateri je bil poudarek na mirnodobnih in notranjih nalogah, koncept splošnega ljudskega odpora in družbene samozščite pa je zamenjal koncept bitke v prostoru. Potem ko so se v javnosti začeli pojavljati glasovi o korenitih reformah znotraj SFRJ in tudi v vojski, se je vrh JLA začel aktivneje vključevati na politično prizorišče. Dogmatska in nefleksibilna JLA si ni mogla predstavljati decentralizirane in demokratične Jugoslavije, kot sta si jo zamislili Slovenija in Hrvaška, temveč ji je bilo veliko bližji trd velikosrbski Miloševićev model. V strahu za lastno eksistenco so generali JLA, potem ko je razpadla enotna ZKJ, ustanovili Zvezo komunistov – Gibanje za Jugoslavijo, katere članstvo zunaj JLA je bilo maloštevilno. Kljub temu da so bili srbski in prosrbski kadri v vojski najbolj zastopani, jo je njena večnacionalna sestava ovirala pri reševanju konfliktov znotraj Jugoslavije, šele ko je JLA po svoji sestavi postala čisto srbsko-črnogorska, je postala v spopadu z nasprotno stranjo brezobzirna in nevarna.

Reorganizacija NOVJ in ustanavljanje armad

Razvoj oborožene sile socialistične Jugoslavije se je začel med drugo svetovno vojno v narodnoosvobodilnem boju in je potekal postopno ter po etapah. Že samo razumevanje pojma oborožene sile se je skozi potek narodnoosvobodilnega boja širil. Enote narodnoosvobodilnih partizanskih odredov Jugoslavije (NOPOJ) so se ustanovljale ločeno kot:

1. lokalne oborožene formacije,
2. operativno-teritorialne enote,

3. regularne enote'. (Ogorec, 2001)

Operativno-teritorialne enote so se ustanovljale s preraščanjem lokalnih oboroženih formacij. Ta proces se je začel z ustanavljanjem brigad. Vzporedno z ustanavljanjem brigad so opravili še celo vrsto drugih ukrepov, ki so se nanašali na področje bodočega razvoja oboroženih sil. S tem so uresničili klasično obliko vojaške formacije (NOV). V tem kontekstu je bila izredno pomembna ustanovitev 1. proletarske narodnoosvobodilne udarne brigade, ki je bila pod neposrednim poveljstvom vrhovnega štaba.² Dejanje je pomenilo nadaljevanje razvoja višjih oblik oboroženih formacij in širjenja NOB. Glavni štab NOPOJ se je preimenoval v Vrhovni štab NOPOJ na posvetu v Stolicah 26. septembra 1941. (Oružane snage, 1982) Istočasno so izdelali načrt za oblikovanje ozemlja, ki bo pod nadzorom sil Narodnoosvobodilne vojske Jugoslavije (NOV) ter za njegovo povezovanje v celoto enotnega vojskovališča. Podobno so nadaljevali s procesom vključevanja jugoslovanskega vojskovališča, ki je bilo opredeljeno na posvetu v Stolicah. Da bi lahko uresničili zasnovo oboroženega boja, so izdali ukaza o ustanovitvi partizanskih odredov in diverzantskih skupin na celotnem jugoslovanskem ozemlju. S tem so začeli izvajati enotno strategijo in taktiko na skupnem jugoslovanskem vojskovališču. Sprejeta je bila tudi odločitev o ustanovitvi večjih bojnih skupin oziroma partizanskih odredov. Krepitev oboroženega boja in njegovo vedno bolj intenzivno spreminjanje v splošno ljudsko vojno je zahtevalo nove, kakovostno višje in zapletene oblike organiziranja vojaških formacij. Z ustanovitvijo 33 brigad do konca leta 1942 je partizansko gibanje dobilo nove značilnosti. (Ogorec, 2001)

Razvoj oboroženega boja na jugoslovanskih tleh in ugoden razvoj globalne situacije na evropskem vojskovališču v drugi polovici 1942 in prvi polovici 1943 sta omogočila ustanavljanje večjih operativno-strateških enot. Začeli so govoriti o ustanavljanju divizij in korpusov³ ter o preimenovanju v Narodnoosvobodilno vojsko Jugoslavije. Vrhovni štab je sprejel odločitev, da se oborožene sile narodnoosvobodilnega gibanja od 1. novembra 1942 imenujejo Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije. (Oružane snage, 1982)

Zmage NOV) v drugi polovici leta 1944 so spremenile vojaškopolično situacijo na jugoslovanskem vojskovališču in ustvarjene so bile razmere za začetek zaključnih operacij na jugoslovanskem ozemlju. Z ukrepi NKOJ-a in vzpostavitev velikega dela osvobojenega ozemlja so se ustvarile ugodne razmere, da se NOV reorganizira v sodobno armado. Z dokončno osvoboditvijo velikega dela jugoslovanskega ozemlja se je povečal priliv novih borcev, kar je privedlo do popolnitve takratnih in formiranja velikega števila novih enot, zvrsti, rodov in služb. Na reorganizacijo NOV je vplivala tudi zapletenost vodenja in poveljevanja velikemu številu enot, ki so bile podrejene Vrhovnemu štabu NOV in POJ. (Oružane snage, 1982)

Najpomembnejši dogodek v tej reorganizaciji se je zgodil 1. januarja 1945, ko so bile z ukazom vrhovnega poveljnika oblikovane 1., 2. in 3. armada. Naslednji korak je bil storjen 1. marca, ko so NOV preimenovali

1 Regularne enote so začeli ustanovljati v zadnjem obdobju vojne, ko so uvedli vojaško obveznost.

2 S tem se je začela reorganizacija sil, ki so se povlekle iz Srbije. Iz teh sil so bili ustanovljeni trije bataljoni, iz Črnogorskega narodnoosvobodilnega partizanskega odreda sta bila oblikovana dva bataljona, ki sta bila prav tako predvidena v sestavi 1. proletarske NOU brigade. Josip Broz - Tito je napisal odredbo o ustanovitvi 1. proletarske narodnoosvobodilne brigade 20. decembra 1941. Naslednjega dne jo je pred postrojem prebral njen prvi politični komisar Filip Kljajić Fića. Prva proletarska NOU brigada je bila uradno ustanovljena 22. decembra 1941 v mestecu Rudo. V spomin na ta dogodek je JLA praznovala 22. december kot dan JLA.

3 V vrhovnem štabu so razpravljali o ustanavljanju divizij in korpusov 8. septembra 1942 v Glamoču, vendar so končno odločitev sprejeli oktobra 1942

v Jugoslovansko armado, Vrhovno poveljstvo NOV in POJ pa v Generalštab JA. Naslednjega dne je bila ustanovljena še 2. armada. (Anić, 1982)

Z ukazom vrhovnega poveljnika so 4. maja začeli formiranje 5. armade. Po koncu vojne pa so začeli formiranje še 6. in 1. tankovske armade. (Anić, 1982)

Razvojna obdobja JLA

V svoji knjigi *Moje viđenje raspada* je zadnji zvezni sekretar za ljudsko obrambo v SFRJ general Veljko Kadrijević mirnodobno povojno obdobje razvoja JLA in oboroženih sil SFRJ razdelil na dve obdobji: 1945–1960 in od 1960 do razpada skupne države.⁴ (Kadijević, 1993) Koliko je taka periodizacija subjektiven in neutemeljen pristop, ki je prilagojen njegovim »pogledom«, lahko primerjamo s periodizacijo v drugih delih, v katerih se avtorji ukvarjajo s to problematiko.

Štiriletni vojni razvoj med letoma 1941 in 1945 je bil obdobje ustvarjanja in razvijanja narodnoosvobodilne vojske in partizanskih odredov (NOV in PO) na čelu katerih je bil Vrhovni štab z glavnimi štabi bodočih republik ter obdobje njihove transformacije v Jugoslovansko armado.⁵ (Guštin, 1995, Miljanić, 1988) To je bil tudi čas, ko so organizirali vrhovni štab med samim osvobodilnim bojem na podlagi skupnih jugoslovanskih in posebnih rešitev. To obdobje je znanstveno in strokovno obdelano v tisočih knjigah in člankih, zgodovinske ustanove pa imajo v svojih arhivih in knjižnicah celotno gradivo, ki jim ga je uspelo ohraniti in obdelati. Že iz tega lahko ugotovimo, da so v narodnoosvobodilni vojni zmagale nacionalne armade, ki so bile hkrati tudi skupne jugoslovanske sile.

Štiridesetletno povojno ali mirnodobno obdobje je bilo pogojeno z razvojem SFRJ od državnega organiziranja z ideološkim usmerjanjem do podružbljanja obrambe. V zbirki *Razvoj oboroženih sil SFRJ 1945–1985*⁶ so avtorji razvoj oboroženih sil SFRJ razdelili na tri obdobja:

- Prvo obdobje (1945 do 1958) – značilnost tega obdobja je, da najprej proslavljajo zmago, nato analizirajo rezultate, pregrupirajo enote, izvajajo demobilizacijo ter začnejo izvajati mirnodobne organizacijske in doktrinarne procese. Pojavile so se tudi določene nevarnosti z Zahoda (Churchillove grožnje, tržaška kriza in umik iz Trsta, dela Istre in Koroške, Andersonove enote v Italiji). Organizacija JLA je bila vedno bolj centralizirana, še zlasti na področju poveljevanja in v marsičem je nekritično, in v glavnem brez prave utemeljitve, kopirala izkušnje Rdeče armade do leta 1948. Takrat je zagrozila nova nevarnost z Vzhoda, ki je bila posledica odpora Stalinovim prizadevanjem, da vzpostavi hegemonijo. Ta je povzročila spremembe v oboroženih silah in vračanje k lastnim izkušnjam iz narodnoosvobodilne vojne. Oborožene sile so postopoma izgubljale vlogo edinega nosilca obrambnih funkcij, vendar so ostale

4 Ko pogledamo pisanje v knjigi o razvoju oboroženih sil, od strani 68, ugotovimo, da je korektno opisoval vojno obdobje med 1941 in 1945. Sicer opazimo, da ne omenja partizanov, pozabi na popolno imenovanje boja, saj izpušča oznako narodni oziroma narodno, izogiba se priznati dejstvo, da je bila narodnoosvobodilna vojna uspešna po zaslugi nacionalnih partizanskih sil, ki so jih vodili glavni štabi, hkrati pa so bile to tudi skupne jugoslovanske sile.

5 Mirnodobno formacijo JA je pripravljala skupina v vrhovnem štabu oziroma generalštabu že nekaj mesecev pred koncem vojne, tako da je bila transformacija NOV in POJ v JA izpeljana proti koncu vojne. Skupino je vodil generalmajor Mihailo Apostolski od januarja do maja 1945.

6 Gre za zbirko, ki jo sestavlja 24 obsežnih monografij, opozoriti pa je treba, da 19. del ni izšel.

njihov najpomembnejši del.⁷ (Vučinić, 1989)

- Drugo obdobje (1958–1969)⁸ – to je obdobje, ko se normativno, doktrinarno in organizacijsko ureja področje obrambe in oboroženih sil. Ustava iz leta 1963 ni več opredeljevala obrambe države samo kot dolžnost, temveč ji je dajala pravico biti ustvarjalec in soorganizator obrambne politike.⁹ Poleg tega so iskali rešitve za formiranje enot narodne vojske v posameznih družbeno-političnih skupnostih (takratnih administrativno-teritorialnih celotah). Izvajali so novo reorganizacijo delov oboroženih sil, usklajeno z doktrinarnim dokumentom D-1, ter poskušali prilagoditi formacijo armade sodobnim potrebam obrambe države. Po letu 1964 so nadaljevali z modernizacijo in izpopolnjevanjem JLA, sprejeli so desetletni načrt razvoja OS SFRJ in Zakon o ljudski obrambi.¹⁰ Ko je bil leta 1968 oblikovan koncept splošne ljudske obrambe, so bile oborožene sile Jugoslavije sestavljene iz JLA in Teritorialne obrambe. Zvezno armado je organizirala in financirala federacija, Teritorialno obrambo, kot drugo komponento oboroženih sil, pa občine, pokrajini in republike. Celotno financiranje je potekalo na podlagi medsebojno usklajenih načrtov razvoja in uporabe.
- Tretje obdobje (1969–1985)¹¹ – nadaljevali so s procesom dograjevanja splošne ljudske obrambe, zlasti Teritorialne obrambe, in prevejali celoten sistem z razširitvijo na SLO in DS.¹² Zasnova ali koncepcija splošne ljudske obrambe se je uveljavila do leta 1974, organizirali in izvedli so dva velika manevra »Svoboda 71«¹³ (Ivanič, 1994) in »Podgora 72«, usklajevali so pravice in dolžnosti različnih subjektov ljudske obrambe, ki so izhajali iz nove ustave SFRJ¹⁴ in stališč ter sklepov X. in XI. kongresa ZKJ.¹⁵ Po letu 1974 so analizirali težave, ki so se pojavile s sprejetjem novega zveznega zakona o splošni ljudski obrambi ter republiških in pokrajinskih zakonov na tem področju, zakona o službi v oboroženih silah, formiranju novih in gibljivejših, motomehaniziranih enot. Svoje napore so usmerjali k nadaljevanju utrjevanja politične enotnosti in bojne pripravljenosti amade ter kontinuitete po smrti vrhovnega poveljnika maršala Josipa Broza - Tita. Smrt Josipa Broza - Tita je mnoge ideološko indoktrinirane pripadnike JLA spravila v obup in strah, kaj se bo zgodilo v potitoističnem obdobju. Mnogi niso mogli dojeti in si priznati, da je Tito dejansko umrl, in so mu prisegali zvestobo do konca svojega

7 Prvo obdobje je realizirano v dveh podobdobjih, in sicer od 1945 do 1948 ter od 1948 do 1958.

8 Tudi v tem obdobju imamo dve podobdobji, in sicer od 1958 do 1964 ter od 1964 do 1968.

9 Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije, Ustava Socialistične republike Slovenije, ČZ »Uradni list SRS«, Ljubljana, 1963, člen 252.

10 Prvi zakon o ljudski ali narodni obrambi je bil sprejet leta 1955, naslednjega so sprejeli 1969, sledila sta še dva, leta 1974 in 1982. Vmes je izšlo še nekaj popravkov in dopolnil. Registar propisa objavljenih u Službenom vojnom listu 1952–1984, Službeni vojni list, Beograd 1985, str. 172 in 173.

11 Tudi to obdobje lahko delimo na dve podobdobji, in sicer od 1969 do 1974 in od 1974 do 1985.

12 Splošna ljudska obramba in družbena samozaščita.

13 Na velikih manevrih »Svoboda 71« (Sloboda 71) se je s poveljevanjem modrim silam izkazal slovenski general Stane Potočar, kar naj bi bil po svojem prepričanju odločilni razlog za imenovanje na mesto načelnika generalštaba JLA.

14 Pravice in dolžnosti s področja ljudske obrambe so bile opredeljene od 252. do 261. člena. Ustav SFRJ, ustavi socialističkih republika i pokrajina, izdavačko preduzeće Prosveta, Beograd, 1974, str. 146 in 147.

15 Jedanaesti kongres SKJ, Beograd, 20.-23. juni 1978, magnetofonske beleške, 5, Izdavački centar Komunist, Beograd 1981, str. 103 do 110.

življenja. Politična uprava ZSLO je s posebnim aktom ukazala, da morajo v vseh osnovnih enotah ravni čete, samostojnega voda in poveljstev polkov, nemudoma izoblikovati »Knjigo zaveta vrhovnom komandantu«, ki naj bi bila v prihodnosti del dokumentarnega gradiva o zgodovini enote.¹⁶ Preučevali so tudi stališča in sklepe XII. kongresa ZKJ o razvoju SLO in DS¹⁷ ter poskušali dvigniti raven bojne pripravljenosti enot in te modernizirati. (Vučinić, 1989)

Obdobje po letu 1986 sta podrobneje obravnavala hrvaški zgodovinar Davor Marijan, ki se posveča obdobju preobrazbe JLA med letoma 1987 in 1992, ter Andrej Lovšin med letoma 1990 in 2001, torej tudi po uradnem koncu obstoja JLA, po aprilu 1992. V prihodnosti bo treba opraviti temeljitejšo zgodovinsko analizo in oceno največje centralizacije obrambe ter največje povojne reorganizacije oboroženih sil. Nasprotovali so ji številni pripadniki JLA, še posebno pa v republikah. Reorganizacijo so izvajali neposredno pred vojno na jugoslovanskih tleh in ni bila končana. Zato se že pojavljajo ocene, tudi v magistrskem delu Andreja Lovšina, da je JLA začela postopoma prehajati skozi svojevrstno negativno preobrazbo.¹⁸ Čeprav je 45 let zagotavljala neodvisnost in suverenost Jugoslavije, je s preobrazbo v Vojsko Jugoslavije začela enostransko braniti interese enega ali dveh narodov in s tem ni mogla imeti oznake, da je jugoslovanska, še manj pa ljudska. Vojaški vrh je naredil glavno napako, ko se je postavil v vlogo zaščitnika samo ene entitete in ene nove države.

Temeljne značilnosti razvoja Jugoslovanske armade in JLA do začetka oboroženih spopadov v SFRJ (1945–1991)

Narodnoosvobodilna vojska in partizanski odredi Jugoslavije (NOV in POJ) so se med narodnoosvobodilnim bojem v letih 1941–1945 zaradi prilagajanja vojaške organizacije potrebam vojskovanja večkrat reorganizirali. Ker so vojaškim zmagam sledili tudi politični rezultati, so morale OS dobiti ustrezno organizacijsko obliko in ime. Najpomembnejši dogodek v tej reorganizaciji je nastopil 1. januarja 1945, ko so bile z ukazom vrhovnega poveljnika maršala Josipa Broza - Tita ustanovljene 1., 2. in 3. armada, 2. marca pa tudi 4. armada. Kot nadaljevanje te reorganizacije je 1. marca sledil ukaz o preimenovanju NOV in POJ v Jugoslovansko armado (JA), mornarica NOVJ pa se je preimenovala v Jugoslovansko mornarico. Z istim ukazom je bil vrhovni štab reorganiziran v generalštab JA kot neposredni organ poverjenišтва narodne obrambe za celotne oborožene sile. (Oružane snage, 1982)

Po koncu druge svetovne vojne so se do takrat dokaj samostojna slovenska partizanska vojska, imenovana Narodnoosvobodilna vojska, in partizanski odredi Slovenije z 31. majem 1945 integrirali v JA, njeni partizanski poveljniki pa so bili razporejeni na razne naloge po vsej Jugoslaviji. JA se je zelo hitro navzela navad starojugoslovanske vojske s pridihom sovjetskega duha. (Repe, 2002)

16 Vojaški muzej Slovenske vojske, zbirka arhivalij, fond JLA, neurejeno gradivo, Zaveti vrhovnom komandantu, Vojna pošta 6550-3 (Ljubljana) in Vojna pošta 8407-24 (Pivka).

17 Dvanaesti kongres SKJ, Beograd, 26.-29. juni 1982, magnetofonske beleške, 1 in 4, Izdavački centar Komunist, Beograd 1982, knjiga 1 str. 155-164, 613, knjiga 4 str. 447-679.

18 To preobrazbo je začela že pred vojno in nadaljevala med njo.

Razvoj OS in doktrina njihove uporabe sta v osnovnih črtah odsevala splošna gibanja družbe, zlasti države, z določeno stopnjo relativne samostojnosti. Zaradi tega sta bili v razvoju OS SFRJ po drugi svetovni vojni, po pisanju zadnjega zveznega sekretarja armadnega generala Veljka Kadrijevića, dve obdobji: od konca vojne do sredine šestdesetih let so OS imele veliko neodvisnosti in se politika s svojimi koncepti vanje ni vmešavala; od sredine šestdesetih pa je značilno veliko večje vmešavanje politike.

Treba je poudariti, da je zadnji zvezni sekretar za ljudsko obrambo general armade Veljko Kadrijević za vse neuspehe OS krivil zgolj politiko in da je bilo zgodovinskih etap v posameznih obdobjih razvoja OS nedvomno več, nanje pa ni vplivala samo notranja politika, temveč tudi drugi dejavniki. Celoten razvoj OS se je po drugi svetovni vojni dogajal v zelo zapletenih zunanjepolitičnih razmerah, ki so nastale takoj po koncu vojne. Prišlo je do velikega nezaupanja in zaostrovanja v odnosih med dvema nosilkama protinacistične koalicije SZ in ZDA. Vse to je pripeljalo do nastanka hladne vojne in blokovske delitve sveta. Posledica tega so bili veliki pritiski na Jugoslavijo iz obeh taborov, tako z Vzhoda kot Zahoda. Zaradi svoje lege na jugu Evrope kot tudi zaradi svoje politike je bila Jugoslavija območje obojestranskega interesa, ki bi se še bolj povečal ob morebitnem vojaškem spopadu med Natom in Varšavskim paktom.

Obdobje od konca druge svetovne vojne 1945. leta do leta 1950 lahko imenujemo obdobje revolucionarnega etatizma. Povojne razmere so zelo odsevale v graditvi OS. JA je bila odločilni dejavnik obrambe kot tudi stabilnosti družbe v celoti. V njenem razvoju je bil poudarek na izboljšanju organizacije, formacije, šolanju in urjenju. Zakonsko so bila urejena vsa vprašanja obrambe. V tem prvem obdobju je bilo mogoče zaznati tudi uvajanje drugačnih pristopov, predvsem značilnih za starojugoslovansko vojsko kot tudi druge vojske. (Oružane snage, 1982)

Drugo obdobje se je začelo po letu 1950 z razvojem socialističnih samoupravnih odnosov in v razmerah, ko so bili ekonomski potenciali države v vzponu. Začelo se je z uvajanjem marksistične teorije o oboroženem ljudstvu na način, primeren za jugoslovanske razmere. V teh dveh obdobjih pa je več etap in nanje so vplivali trije dejavniki: vojaško-politična gibanja v svetu in vojaškostrateški položaj Jugoslavije, notranji družbenopolitični in ekonomski razvoj ter dosežki v znanosti in tehniki, zlasti oborožitve in bojne tehnike. (Oružane snage, 1982)

Obdobje 1945–1958 se je začelo konec druge svetovne vojne in se končalo z definiranjem doktrine splošne ljudske obrambne vojne. JA je bila po drugi svetovni vojni zmagovalka, z vojaškim kadrom, prekaljenim v bojih, vendar nešolanim, brez vojaškostrokovne in splošne izobrazbe. Del JA pa v povojnem času ni odšel v vojašnice, temveč se je pridružil enotam KNOJ in se skupaj z varnostnimi organi spopadel z ostanki razbitih kvizlinških formacij. V prvih povojnih letih je takratna narodna skupščina FLRJ sprejela zakonodajo, ki je bila pravna podlaga za nadaljnji razvoj JA. Strukturno se je JA delila na KoV, VM in VL, določeni pa so bili tudi rodovi in službe. JA se je začela oboroževati z orožjem iz ZSSR. FLRJ je bila zaradi vojne v Grčiji med grškimi partizani, ki jim je bila naklonjena, in vladnimi silami leta 1947 izpostavljena velikim pritiskom Zahoda, pa tudi meja z Italijo še ni bila določena. KPJ je bila tudi v povojnem obdobju vodilna in edina politična sila, tako v družbi kot v JA. Politični komisarji so svojo vlogo razširjali in postali partijski voditelji.

Delovati so začele prve mirnodobne vojaške šole, v katere so kot predavatelji prispeli sovjetski oficirji. Manjši del oficirskega kadra pa je odšel v ZSSR na šolanje. Cilj povezovanja z ZSSR je bil izkoristiti znanje prve države socializma in njene Rdeče armade. V prvi polovici leta 1948 pa je zaradi resolucije informbiroja prišlo do konflikta z ZSSR in Stalinom. Obdobje od 1948 do 1951 velja za eno najtežjih obdobji v zgodovini

povojne Jugoslavije. V kratkem času je bilo treba zamenjati koncepcijo in pregrupirati JA z okrepitevijo na vzhodu in severu. Že proti koncu leta 1948 je prišlo do lastne vojaške industrije in najvišjega vojaškega šolstva. Ta kriza je ponovno pripeljala do preučevanja izkušenj iz NOV. V času najhujšega pritiska Stalina so za DSLO namenili približno 23 odstotkov nacionalnega dohodka. (Oružane snage, 1982) Komaj so se leta 1953 umirili odnosi z vzhodnimi državami, je že prišlo zaradi nerešenega mejnega vprašanja z Italijo do tržaške krize. Napetost je bila tako velika, da je prišlo do delne mobilizacije OS in koncentracije na zahodnih mejah Jugoslavije. Odločno stališče Jugoslavije in prisotnost njenih OS sta pripomogla, da se je spor z Italijo, za katero so stale ZDA, Velika Britanija in Francija, rešil s pogajanjem, ki so pripeljala do soglasja in rešitve tržaške krize. (Oružane snage, 1982)

V tem obdobju, natančneje 22. decembra 1951, se je z ukazom vrhovnega poveljnika OS maršala Tita JA preimenovala v JLA. (Oružane snage, 1982) Leta 1953 je bila odpravljena funkcija političnih komisarjev in uveden je bil sistem enostarešinstva. Namesto političnih komisarjev so uvedli funkcijo pomočnikov poveljnikov za moralno-politično vzgojo. Na izobraževalnem področju so bili uvedeni izpiti za oficirje in generalmajorje. Armada se je zelo zmanjšala in starešine so se upokojevali. Tako zunanji kot notranji dejavniki so pripeljali do izoblikovanja in definiranja doktrine splošne ljudske obrambne vojne leta 1958. (Oružane snage, 1982)

Po koncu druge svetovne vojne je bil izveden organizacijski prehod spreminjanja JA iz vojne organizacije in formacije v mirnodobno. Z ukazom ministra za narodno obrambo Jugoslavije 31. maja 1945 je bilo državno ozemlje v vojaškoteritorialnem pogledu razdeljeno na šest vojaških oblasti in na poveljstvo mesta Beograd. V NR Sloveniji je bila 4. vojaška oblast s sedežem poveljstva v Ljubljani. Samo v primeru NR Slovenije je šlo za prekrivanje republiških mej z mejami vojaške oblasti. Vojaška oblast se je delila na vojaška območja, ki so imela naborno-mobilizacijsko vlogo. Tudi v mirnodobni organizaciji so ostala štiri poveljstva armad, ki so postala sočasno vojaškoteritorialna poveljstva. (Oružane snage, 1982)

Že leta 1946 je prišlo do reorganizacije vojaških območij. Ta so postala vojaška okrožja, ki so jih sestavljali vojaški odseki. Ti organi so bili odgovorni za upravne obrambne zadeve. Reorganizaciji je sledila odločitev o odpravi vojaških oblasti oziroma so bile nekatere vojaške oblasti preformirane v poveljstva armad. Po tej reorganizaciji smo dobili šest poveljstev armad: 1. armada Kragujevac, 2. armada Zagreb, 3. armada Novi Sad, 4. armada Ljubljana, 5. armada Skopje in 6. armada Sarajevo. Poveljstva armad so imela poleg operativne tudi vojaškoteritorialno vlogo. Postala so operativna in vojaškoteritorialna poveljstva. (Oružane snage, 1982) Leta 1947 je bil izdan ukaz MNO o formiranju vojaških oblasti, preformiranju in preimenovanju poveljstev armad. NR Slovenija je spadala z NR Hrvaško v 5. vojaško oblast s poveljstvom v Zagrebu. (Oružane snage, 1982) V začetku leta 1949 so se po objavi resolucije informbiroja pri vladah narodnih republik oblikovali koordinacijski komiteji narodne obrambe. V NR Sloveniji sta bila člana komiteja poveljnik in politični komisar armade. (Oružane snage, 1982) Leta 1950 so ponovno sledile spremembe v organizaciji in formaciji JA. Tako se je poveljstvo 10. armade v Ljubljani preformiralo v poveljstvo 22. strelskega korpusa. Poleg korpusov so bile uvedene tudi tankovske divizije. Enote KNOJ so bile leta 1953 opuščene, njihove naloge so prevzele mejne enote, bataljoni KNOJ-a so se preimenovali v bataljone vojaške policije v sestavi vojaških oblasti. Naloge KNOJ-a na notranjem področju sta prevzela sektor varnosti in narodna milica. (Oružane snage, 1982) Zaradi izboljšanja operativne sposobnosti je bila 3. marca 1956 sprejeta odločitev o reorganizaciji JLA. Poveljstva korpusov so bila v miru razformirana, formirala pa so se poveljstva vojaških

območij v vseh večjih mestih. Na območju NR Slovenije se je oblikovalo poveljstvo ljubljanskega vojaškega območja, v večjih republikah pa je bilo poveljstev več. Znatno se je zmanjšalo število divizij s 40 na 30. V JVM so poveljstva treh pomorskih con preoblikovali v tri vojaškopomorska območja: Pulj, Šibenik in Boka.

Obdobje 1958–1969 se je začelo z uvajanjem doktrine splošne ljudske obrambe in končalo z iskanjem najboljših rešitev za ustanovitev teritorialne obrambe. Domnevali so, da bi se na Jugoslavijo lahko izvedla agresija z radikalnim ciljem, ki bi vključevala tudi napad z jedrskim orožjem. Temu predvidevanju so prilagodili tudi organizacijsko strukturo JLA, tako da so razvili in modernizirali operativne sestave, ki bi bili kos modernejše opremljenemu in oboroženemu nasprotniku. Ustanovili so vojaške oblasti in območja ter številne partizanske enote. Vojaška industrija je bila popolnoma usposobljena za preskrbo OS z vsemi vrstami orožja. V enote so začeli uvajati tanke T-55, protiletalske in protitankovske rakete. Vojaška mornarica se je opremljala z manjšimi, hitrejšimi in udarnejšimi plovili. Poudarek je bil tudi na posodobitvi vojaškega letalstva z najmodernejšimi letali. Leta 1967 je bil sprejet desetletni načrt razvoja OS. S stopnjo bojne pripravljenosti so želel doseči kar najkrajši čas prehoda iz mirnodobnega stanja v vojno stanje. Vsi ti ukrepi so bili usmerjeni v željo, da bi preprečili presenečenje in prišli do optimalnih rešitev v organizaciji OS. (Oružane snage, 1982)

Ukaz vrhovnega poveljnika OS, izdan junija 1958, je odredil, da se v vojni po podjetjih, občinah in okrajih formirajo bataljoni narodne vojske in štabi odredov narodne vojske. Te enote bi bile v vojni podrejene poveljstvom vojaških območij. (Oružane snage, 1982) Leta 1959 so ponovno sledili reorganizacija in spreminjanje poveljstev armadnih oblasti v poveljstva armad ter povečanje vojaških območij. Opustili so enote narodne vojske. Tej reorganizaciji je sledilo ponovno preformiranje poveljstev armad v poveljstva armadnih oblasti leta 1964. (Oružane snage, 1982)

Obdobje 1969–1985 je pomenilo s sprejemom zakona o ljudski obrambi februarja 1969 novo fazo v razvoju koncepcije SLO in OS SFRJ. Z zakonom sta bili določeni enotnost in sestava OS SFRJ v sistemu SLO. OS SFRJ so bile sestavljene iz dveh delov, JLA in TO. Kljub dvokomponentnosti OS je JLA predstavljala glavno in najbolj usposobljeno ter opremljeno silo odpora. TO in sistem SLO pa sta zagotavljala odpor na vsem ozemlju države, tudi ob začasni zasedenosti dela države. Na podlagi srednjeročnih in dolgoročnih načrtov ter materialnih zmožnosti države sta se nadaljevala modernizacija JLA in razvoj organizacijsko-formacijske strukture JLA. Poseben poudarek je bil na razvoju TO. Ustanovili so štabe enot in ustanove TO. V tem obdobju je bila dobesedno v prakso prenesena koncepcija SLO. (Oružane snage, 1982)

Leta 1971 se je tudi JLA dotaknilo gibanje, ki so ga poimenovali Hrvaška pomlad. Mediji na Hrvaškem so se razpisali o izjavah in stališčih dveh vodilnih hrvaških politikov Savke Dapčević-Kučar in Mike Tripala. Ideje, da je hrvaški narod na Hrvaškem prikrajšan in v podrejenem položaju, je ostro zavrnil predsednik SFRJ in CK ZKJ ter vrhovni poveljnik OS maršal Josip Broz - Tito. Za demokratične in svobodomiselnje ideje, ki so na Hrvaškem naletele na plodna tla, je takratna JLA našla skovanko, da gre za »nacionalistično divjanje na Hrvaškem«. Partijske organizacije v JLA so ostro obsodile to »nacionalistično gibanje«, začelo pa se je tudi preverjanje lastnih vrst. V času obračuna so morali s položajev oditi vsi politiki, ki so sprejemali ideje Hrvaške pomladi. JLA pa je bila v konici političnega obračuna v povečani bojni pripravljenosti. Armadne vrste so v tem obdobju morali, večina prek zapora, zapustiti tudi nekateri znani visoki oficirji in generali, po narodnosti Hrvati, ki so bili pozneje v devetdesetih letih 20. stoletja nosilci hrvaške državnosti. Med najbolj znane sodijo generalmajor Franjo Tuđman, generalpodpolkovnik Janko Bobetko in podpolkovnik Zvonimir

Červenko. (Špegelj, 2001)

Obdobje 1981–1991 predstavlja zadnje desetletje razvoja OS SFRJ. Že v začetni fazi se je srečalo s posledicami smrti vrhovnega poveljnika maršala Josipa Broza - Tita leta 1980. Predsedstvo SFRJ kot kolektivni organ ni imelo takega vpliva na popolnoma indoktrinirano armado kot njen preminuli vrhovni poveljnik. JLA se je razvijala kot velik avtonomen sistem, ne meneč se za spremembe v geopolitičnem in notranjepolitičnem prostoru.

Leta 1988, pred zadnjo veliko reorganizacijo, je bila JLA razdeljena na šest armad: 1. v Beogradu, 2. v Nišu, 3. v Skopju, 5. v Zagrebu, 7. v Sarajevu in 9. v Ljubljani ter 2. korpus v Titogradu, VPS (JRM) v Splitu ter JVL in PLO v Zemunu. Predsedstvo SFRJ je kot vrhovni poveljnik poveljevalo JLA, TO pa samo v vojni. Po letu 1988 so bila uvedena bojevališča:

- severozahodno s poveljstvom v Zagrebu, v katerega pristojnost spadajo TO Slovenije in deli TO Hrvaške,
- severno s poveljstvom v Beogradu, v katerega pristojnost spadajo TO Srbije, TO BiH in deli TO Hrvaške,
- jugovzhodno s poveljstvom v Skopju, v katerega pristojnost spadajo TO Makedonije, TO Črne gore in deli TO Srbije,
- vojaškopomorsko s poveljstvom v Splitu, v katerega pristojnost z delom TO Hrvaške,
- VL in PLO s poveljstvom v Beogradu. (Oružane snage, 1982)

Postopno se je v JLA izoblikovala velikosrbska koncepcija, ki je nadomestila koncepcijo SLO. TO je postal v nekaterih delih države tako pomemben del OS, da je ob njem JLA začela izgubljati svojo superiorno vlogo, kar je proti koncu osemdesetih let privedlo do omenjene reorganizacije OS SFRJ.

DPS je bil odvzet ves vpliv na vodenje in poveljevanje TO. Z reorganizacijo sistema poveljevanja OS so oblikovali bojevališča ter korpuse in podredili republiške sile TO bojevališčem oziroma korpusom v primeru vojne¹⁹. (Biserko, 2002) TO je bil podrejena skupnemu generalštabu oboroženih sil SFRJ, ki je bil preoblikovan iz prejšnjega generalštaba JLA. S tem so štabi enote in ustanove TO postali praktično del JLA, tako kot do leta 1969 takratne partizanske brigade.

Leta 1990 je v GŠ OS nastal tudi operativni načrt RAM, s ciljem obrambe socializma in Jugoslavije. V tem času je bila JLA že vezana na Miloševića, ker je imela v Srbiji v čvrsto podporo. Načrt je nastal, da bi preprečili zamenjavo oblasti v Sloveniji, predvsem pa na Hrvaškem, saj so predvidevali, da bodo komunisti izgubili. V bistvu je bil to načrt za oblikovanje novih zahodnih meja Srbije oziroma ustvarjanje okvira za neko novo Jugoslavijo, v kateri bi Srbi na vseh ozemljih živeli v skupni državi. Štab vrhovnega poveljstva (združena ZSLO in GŠ OS) je namreč menil, da je država na robu državljanske vojne, in je zato zahteval skupen sestanek štaba vrhovnega poveljstva in predsedstva SFRJ 12., 13. in 15. marca 1991. Na teh sejah so predlagali uvedbo izrednih razmer, povečanje bojne pripravljenosti JLA ter nujne ukrepe, da sistem privedejo v zakonske okvire ter da se začnejo pogovori o prihodnji ureditvi Jugoslavije. Predsedstvo ni sprejelo tega predloga, zato se je JLA opredelila za koncept zaščite in obrambe srbskega naroda zunaj Srbije in zbiranje JLA v mejah prihodnje Jugoslavije. S takšno opredelitvijo se je JLA postavila v funkcijo Srbije in njene vojne politike. (Biserko, 2002)

¹⁹ Razformiranje armad in uvajanje korpusov ni bila strateška in tudi ne organizacijska potreba. Armade so razformirali, da bi razbili prejšnji sistem, v katerem je vsaka republika, poleg skupne, imela tudi svojo vojsko. Šlo je za recentralizacijo z odpravljanjem republiških armad, to pa so spremljale tudi kadrovske rešitve. Prevlada srbskega kadra je bila več kot očitna. Največje število ključnih mest so držali Srbi: Života Avramović, Milutin Kukanjac, Mile Kandić, Nikola Uzelac, Savo Janković in drugi.

Vrhovno poveljstvo je v tem obdobju spremenilo nalogo JLA, ki se je v novih razmerah glasila:

1. obraniti pravico narodov, ki želijo živeti v skupni državi Jugoslaviji;
2. poskusiti omogočiti mirno združitev s tistimi narodi, ki več ne želijo živeti v Jugoslaviji. (Biserko, 2002)

Zvezni sekretar za obrambo armadni general Veljko Kadrijević je za izvedbo te naloge, ki bi jo brez predhodnega vojaškega udara težko izpeljali, iskal podporo v Moskvi. Takratni sovjetski obrambni minister maršal Dimitrij Jazov je zavrnil podporo Sovjetske zveze ob morebitnem vojaškem udaru v Jugoslaviji. (Kolšek, 2001) Vojaštvo se je poskušalo iz orodja v rokah države spremeniti v gospodarja države, to pa bi pomenilo neke vrste tihi vojaški udar. Vendar so se dogodki razvili v drugo smer, saj se je z osamosvajanjem temu prva uprla Slovenija in nato še Hrvaška ter druge liberalno usmerjene republike. Kljub odločnemu nasprotovanju vojske je prišlo do razpada nekdanje skupne države in nastanka novih držav. Ker se JLA ni bila zmožna prilagoditi novi politični stvarnosti in ohraniti svoje legitimnosti kot vsejugoslovska sila, je neizogibno sledila usodi vojske NDR (v političnem in ideološkem vrhu) in avstro-ogrske armade (v nacionalnem pogledu). Vodstvo JLA je predolgo poskušalo ohraniti tako komunizem kot (centralistično) Jugoslavijo. Ko se je molče odreklo prvemu cilju, je bilo že prepozno za dosego drugega.

JLA kot tretja, četrta ali vsaj peta armada v Evropi – primerjanje z mitom

V javnosti se je dolga leta širila dogma, ki v našem pojmovanju že dobiva razsežnosti mita. Danes, s pomočjo resne analize, z lahkoto presežemo propagandno-politične funkcije tega mita.

Trditev je zelo rad izpostavljala nekdanji predsednik Republike Hrvaške Franjo Tuđman, ki je večkrat javno in uradno poudarjal, da je JLA tretja ali četrta vojaška sila v Evropi.²⁰ (Bebler, 1992a) Ob tej trditvi ni nikoli predstavil komparativnih kazalcev v kakršni koli relevantni kategoriji. Poleg tega ni nikoli natančneje povedal, na katerih virih in spoznanjih temelji njegova apodiktična trditev.²¹ Širjenje mita je bilo zelo hvaležno v funkciji krepitve lastne karizme, da se posredno prikaže sebe ali koga drugega kot strateškega vizionarja in »modrega voditelja«, ki mu je uspelo premagati tako mogočno silo. Na drugem mestu pa je mit služil kot vnaprejšnje nevtraliziranje vseh kritik, saj če imaš pred seboj takšno silo, potem jasno sporočaš, da se ne moreš zmotiti, tudi če hočeš. Namreč, pred takšno nedojemljivo silo, tako kot pred potresom ali drugimi ujmani, sploh ni prostora za razumne variante in kombinacije. Sporočaš, da sta samo dve

20 Po merilu števila vojakov oziroma pripadnikov bi to lahko veljalo ob koncu druge svetovne vojne na evropskih tleh, ko je štela 800.000 vojakov, in ob koncu leta 1945, ko je imela okoli 1.000.000 pripadnikov. Dr. Anton Bebler navaja, da je bila še leta 1948 tretja največja redna kopenska sila na evropski celini.

21 Poleg Franje Tuđmana, ki je večkrat poudarjal, da se Hrvaška »borila protiv treće po snazi vojne sile u Evropi« (Vjesnik, Zagreb, 7. srpanj (julij) 1996), je tudi poveljnik Armade BiH general Rasim Delić v nekem intervjuju, ko je orisal razmerje sil leta 1992, posebej poudaril, da jih je napadla četrta ali peta vojaška sila Evrope po moči konvencionalnega orožja. Zato nas ne sme presenetiti, da so trditev nekritično povzeli tudi tuji avtorji. V delu Laure Silber in Allana Littlea Smrt Jugoslavije lahko preberemo, da je JLA po velikosti četrta evropska vojska. (Laura Silber, Allan Little, Smrt Jugoslavije, Otokar Keršovani, Opatija 1996, str. 173) Tudi ameriški zdravnik Jerry Blaskovich, ki je sodeloval pri identifikaciji vojnih žrtev, je zapisal: »JLA je tretja največja oborožena sila v Evropi.« (Jerry Blaskovich, Anatomija prijave, Moderna vremena, Zagreb 1998, str. 20)

možnosti, ali si popolnoma poražen in potolčen ali zmagaš, ker si uporabil enako nadnaravno protisilo oziroma imaš od boga danega vodjo. Kljub temu najdemo veliko zagovornikov te trditve in mita, čeprav morda dvomijo o njeni točnosti, jo razglašajo in nekritično širijo naprej. Razloge za takšno početje lahko iščemo v strahu, da bi z realno oceno sile JLA v evropskem kontekstu razvrednotili slovenske, hrvaške in bosansko-hercegovske obrambne napore. Če ne moremo in ne smemo razumeti zavestnih manipulatorjev, pripadnike druge skupine lahko. Vendar nas to ne sme odvrniti od ugotavljanja resnice. Kaj pa je resnica? Zagotovo je to, da je bila vojna neenakopravna, pa tudi, da JLA nikakor ni zaslužila, da ji dajemo tak kompliment, kot sem ga predstavil. Ne glede na to, ali uvrščamo JLA po vojaški moči na tretje, četrto ali peto mesto v Evropi, takšne kritike ne bodo zdržale presoje po nobenem od naslednjih meril:

Oborožene sile nekaterih evropskih držav leta 1990 (The Military balance 1990-1991, 1990):

DRŽAVA	VOJAŠKI PRORAČUN (mlrd USD)	VOJAKI	TANKI	OT/BVP*	TOPOVI
SFRJ	1,21	180.000	1863	3760	1034
Države članice varšavskega sporazuma					
ZSSR	117,5	3.998.000	61.500	50.000+	66.800
Bolgarija	2,2	129.000	2888	2851	2788
Češkoslovaška	3,2	198.000	3995	7078	3685
DR Nemčija	11,9	137.000	2920	4500	2203
Madžarska	0,72	94.000	1516	2858	1084
Poljska	0,7	312.000	2960	4150	2359
Romunija	0,79	163.000	2817	3349	3803
Države članice zavezništva Nato					
Belgija	2,9	92.000	467	379	379
Francija	35,1	461.250	1493	6018	1337
ZR Nemčija	31	469.000	5045	6462	2492
Grčija	3,79	162.500	2143	2097	1850
Italija	18,98	389.600	1533	4790	1955
Nizozemska	7,5	102.600	913	3210	849
Norveška	3,78	3.500	870	1350	ni podatka
Španija	7,98	274.500	838	2217	1310
Turčija	3,28	647.000	3828	3210	4191
V. Britanija	33,4	306.000	1584	5302	717
Druge evropske države					
Avstrija	1,61	42.500	170	460	ni podatka
Finska	1,8	31.000	115	290	ni podatka
Švedska	5,5	64.500	985	600	ni podatka

* OT – oklepni transporter, BVP – bojno vozilo pehote.

Če najprej primerjamo vojaške stroške oziroma sredstva, ki so jih namenjali za oborožene sile, ugotovimo,

da je imela JLA leta 1990 manj sredstev kot 17 oboroženih sil evropskih držav. Pri tem moramo opozoriti, da v primerjavo nismo vnesli podatkov za ZDA in njene sile v Evropi. V primerjavi ugotovimo, da so namenjale več finančnih sredstev države, ki so imele nekajkrat manjše oborožene sile (npr. Avstrija, Finska, Švedska).²² Po samem številu vojakov je bila SFRJ na desetem mestu, po številu oklepnih transporterjev in bojnih vozil pehote na devetem. Po teh objektivnih in kvantitativnih kriterijih, ob primerjavi števila pripadnikov z orožjem in števila glavnih bojnih sredstev, je bila JLA približno deseta vojaška sila v Evropi.

Bojna moč oboroženih sil ni opredeljena samo s kvantitativnimi kazalniki. Pomembno vlogo pri ocenjevanju bojne moči imajo organiziranost in zgradba sil, delovanje sistema poveljevanja, kakovost materiala in moštva ter morala sestave. V JLA najdemo prav v teh elementih pomembne slabosti. Sile so bile razdrobljene in redke so bile zaključene strateško-operativne grupacije, ki bi bile sposobne resnejšega in večjega bojnega delovanja ter hitre uporabe.

Mirnodobna sestava je vključevala številne manjše enote in poveljstva, ki bi morala biti jedra vojnim enotam.²³ Veliko število vojakov je bilo v nebojnih enotah. Zanimiv je podatek, da je imela JLA na dan, ko se je uradno začela vojna v Sloveniji 27. junija 1991, 1400 straž, kar pomeni, da je bilo približno 20.000 nabornikov od približno 110.000 vojakov na služenju vojaškega roka na straži in jih niso mogli uporabiti v bojnih delovanjih. JLA je imela skupno 14.000 različnih objektov, večje organizacijsko-formacijske enote, kot so korpusi, so imele po nekaj deset in sto objektov, vojašnic, skladišč, majhnih enot. Med seboj so težko vzdrževali zveze, enote so imele težave pri oskrbi in niso jih mogli sestavljati v večje sestave. Skorajda vse sile so bile razpršene in slabo popolnjene.

Velik del oborožitve in opreme je bil zastarel in nestandardiziran. To je veljalo tako za tanke in oklepne transporterje oziroma bojna vozila pehote, pa tudi za zračne sile. V enotah so prevladovala sredstva, ki so jih izdelali na podlagi koncepcije iz petdesetih let.²⁴ Sredstva zvez so bila popolnoma zastarela, primanjkovala pa so tudi sodobna intendantska sredstva. Če vzamemo samo primer z maskirno bojno uniformo, ugotovimo, da je bila v drugih armadah standardizirana že nekaj desetletij, v JLA pa so jo začeli uvajati komaj pred izbruhom spopadov na jugoslovanskih tleh. V svoji oborožitvi so obdržali sredstva, ki jih je razvoj vojaške tehnike in tehnologije že zdavnaj prehitel.²⁵

JLA je v strukturi poveljevanja konec osemdesetih let 20. stoletja začela izvajati še eno od svojih velikih reorganizacij, ki do izbruha vojne ni bila končana in preverjena v praksi.²⁶ Enote so se srečevale s pomanjkanjem motornih vozil, gorivom in rezervnih delov, sestave niso bile izurjene, ker so zaradi varčevalnih ukrepov, ki so bili posledica gospodarskih težav države, kot je bila hiperinflacija v poznih osemdesetih, prenehali izvajati vaje, ponekod pa so celo prenehali izvajati urjenje v streljanju z osnovno oborožitvijo. Sistem poveljevanja je trpel tudi zato, ker so vzporedno ob sistemu vojaškega poveljevanja obstajali tudi neodvisni sistemi političnih organov in varnostnih organov v oboroženih silah.

Kljub temu da je bila JLA po kvantitativnih kazalnikih približno deseta vojaška sila v Evropi, se lahko strinjamo z oceno, ki jo je podal tudi dr. Bebler (1992a), da je bila v ocenjevanju bojnih zmožnosti še slabša.

22 Celo Švica, ki je nismo posebej navajali, saj praktično nima mirnodobnih oboroženih sil, samo 3000 mož in nekaj novincev na 17-tedenskem usposabljanju, je za vojsko porabila 4,5-krat več finančnih sredstev kot SFRJ.

23 Opozoriti je treba, da je bila popolnjenost takratnih enot na nizki ravni.

24 Kot primera lahko navedemo tank T-55 in letalo MiG-21 BIS.

25 Primer je mali gorski top B-1 kalibra 76 mm, ki ima majhen domet in slabo prebojno moč.

26 Gre za delitev na tri bojevališča.

Slaba opremljenost, slabo vodenje in pomanjkljiva usposobljenost ter popolna nepripravljenost za obliko vojne, ki jo je začela leta 1991, so usodno zmanjšali njene bojne zmožnosti in jo spremenile v skromno, srednje veliko konvencionalno stalno armado kar pa ne zmanjšuje uspeha slovenske teritorialne obrambe in milice v vojni za Slovenijo leta 1991.

Viri in literatura

- Anić, N., Joksimović, S., Gutić, M., 1982. Narodnooslobodilačka vojska Jugoslavije. Pregled razvoja oružanih snaga narodnooslobodilačkog pokreta 1941–1945. Beograd: Vojnoistorijski institut.
- Bebler, A., 1991. »JLA« pred izzivom politične demokracije. V Teorija in praksa let. 28, št. 8-9.
- Bebler, A., 1992a. Jugoslovanska ljudska armada in razpad Jugoslavije. V Grizold, A., (ur.). Razpotja nacionalne varnosti: obramboslovne raziskave v Sloveniji. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bebler, A., 1992b. The Yugoslav Crisis and the »Yugoslav people's Army«. V Zürcher Beiträge zur Sicherheitspolitik und Konfliktforschung, Heft nr. 23, 1992. Zürich: ETH Zentrum.
- Bilandžić, D., 1999. Moderna hrvatska povijest. Zagreb: Golden marketing.
- Bilandžić, D. 1980. Zgodovina Socialistične federativne republike Jugoslavije. Ljubljana: Partizanska knjiga.
- Biserko, S., 2002. Od Jugoslovenske narodne armije do Srpske vojske. V zbornik Ratovi u Jugoslaviji 1991–1999. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941–1945.
- Blaskovich, J., 1998. Anatomija prijave. Zagreb: Moderna vremena.
- Dimitrijević B., 2005. JNA od Staljina do NATO pakta. Beograd: JP Službeni list SCG.
- Dimitrijević, B., 2006. Jugoslovenska armija 1945–1954. Beograd: Institut za savremenu istoriju.
- Domazet – Lošo, D., 2002. Hrvatska i veliko ratište. Zagreb: Udruga Sv. Jurija.
- Dvanaesti kongres SKJ, Beograd, 26.–29. juni 1982, magnetofonske beleške, 1 in 4, Izdavački centar Komunist, Beograd 1982.
- Gow, J., 1992. Legitimacy and the Military. The Yugoslav Crisis. London: Printer Publishers.
- Guštin, D., 1995. Vojaška organizacija slovenskega prostora v 20. stoletju in vprašanje slovenskih oboroženih sil (1900–1970). V Slovenci in država, zbornik prispevkov z znanstvenega posveta na SAZU, Razprave Dissertationes 17. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.
- Guštin, D., 2002. Vojaškopolično dogajanje v jugoslovanski krizi in osamosvojitve Slovenije. V Slovenska osamosvojitve 1991 pričevanja in analize, Ljubljana: Državni zbor Republike Slovenije, Zveza zgodovinskih društev Slovenije.
- Hadžić M., 2001. Sudbina partijske vojske. Beograd: Samizdat B92.
- Ivanič, M., 1994. Zvestoba: intervju s Stanetom Potočarjem. Ljubljana: Društvo piscev zgodovine NOB Slovenije.
- Jedanaesti kongres SKJ, Beograd, 20.-23. juni 1978, magnetofonske beleške, 5, Izdavački centar Komunist, Beograd 1981.
- Jelušič, L., 1997. Legitimnost sodobnega vojaštva. Ljubljana: FDV.

- Kadijević, V., 1993. *Moje viđenje raspada: Vojska bez države*. Beograd: Politika.
- Kolšek, K., 2001. *Spomini na začetek oboroženega spopada v Jugoslaviji 1991*. Maribor: Založba Obzorja.
- Koprivic, J., 2005. *Generalov let. Spomini generala Ivana Dolničarja*. Ljubljana: Modrijan.
- Lovšin, A., 2004. *Preobrazba JLA (1900–2001)*. Magistrsko delo. Ljubljana: Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Mamula, B., 2000. *Slučaj Jugoslavija*. Podgorica: CID.
- Marijan, D., 2008. *Slom Titove armije, JNA i raspad Jugoslavije 1987–1992*. Zagreb: Goden marketing-Tehnička knjiga, Hrvatski institut za povijest.
- *The Military balance 1990–1991. Autumn 1990*. London: International Institute for Strategic Studies.
- Miljanić, G., 1988. *Kopnena vojska JNA, I*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar, v zbirki: *Razvoj oružanih snaga SFRJ 1945-1985*.
- Ogorec, M., 2001. *Vojna sila bivše Jugoslavije*. Rijeka: Otokar Keršovani.
- *Oružane snage Jugoslavije 1941-1981*. Beograd: Vojnoizdavački zavod, 1982.
- Radaković, T., I., 2003. *Besmislena YU ratovanja 1990-1995*. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941-1945.
- *Ratovi u Jugoslaviji 1991–1999*. Beograd: Društvo za istinu o antifašističkoj narodnooslobodilačkoj borbi u Jugoslaviji 1941–1945, 2002.
- *Registar propisa objavljenih u Službenom vojnom listu 1952–1984*. Beograd: Službeni vojni list, 1985.
- Repe, B., 2002. *Jutri je nov dan: Slovenci in razpad Jugoslavije*. Ljubljana: Modrijan.
- Silber, L., Little, A., 1996. *Smrt Jugoslavije*. Opatija: Otokar Keršovani.
- *Strategija oboroženega boja, Zvezni sekretariat za ljudsko obrambo*, Beograd, 1985.
- *Strategija opštenarodne odbrane i društvene samozaštite SFRJ, Savezni sekretarijat za narodnu odbranu*, Beograd, 1987.
- Špegelj, M., 2001. *Sijećanja vojnika*. Zagreb: Znanje.
- Švajncer, J., J., 1992. *Vojna in vojaška zgodovina Slovencev*. Ljubljana: Prešernova družba.
- *Ustava Socialistične federativne republike Jugoslavije, Ustava Socialistične republike Slovenije, ČZ »Uradni list SRS«*, Ljubljana, 1963.
- *Ustav SFRJ, ustavi socijalističkih republika i pokrajina, izdavačko preduzeće Prosveta*, Beograd, 1974.
- Vučinić, M., Nikezić, I., Todorović B., 1989. *Koncepcija, doktrina i sistem opštenarodne odbrane. V Razvoj oružanih snaga 1945–1985, 1*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar.
- Vukšić, D., 2006. *JNA i raspad Jugoslavije. Od čuvara do grobara svoje države*, Stara Pazova: Tekomgraf.
- *Zakon o splošni ljudski obrambi*. Beograd: ČZDO »Književne novine«, 1982.